

Opis źródła:

Kronika halicko-wołyńska, zwana również nie do końca poprawnie *Latopisem halicko-wołyńskim*, jest stworzoną w XIII wieku kroniką dynastyczną Romanowiczów. Ta gałąź Rurykowiczów przez większość stulecia sprawowała władzę nad Rusią halicko-wołyńską. Sformowane przez książąt Daniela (ok. 1201 – 1264) i Wasylka (ok. 1203 – 1269) państwo miało charakter pograniczny i wielokulturowy. Jedno z jego głównych centrów, czyli Chełm, znajdował się w bliskiej odległości od granicy z Polską. Starszy z braci, wychowany na dworze królów Węgier, w 1253 roku przyjął nawet koronę królewską i tytuł króla Rusi z rąk legata papieskiego, nie dokonując jednakże konwersji na katolicyzm.

Proces powstawania *Kroniki* był długotrwały i skomplikowany. Przedstawiony fragment źródła jest częścią włączoną do niej swoistej „biografii” Daniela Romanowicza, który większą część życia poświęcił sprawie odzyskania dawnych ziem swojego ojca. Na okres jego rządów przypadł także pierwszy najazd Mongołów na Ruś, w trakcie którego władca uciekł na Węgry, a następnie do Polski. Relacje z sąsiadami państwa Romanowiczów stanowią ważny wątek narracji źródła. Przytoczony fragment pochodzi prawdopodobnie z tak zwanego *Zwodu Daniela* – opowieści o życiu Daniela Romanowicza, którą wykorzystał następnie twórca *Kroniki*.

Miejsce wydania:

Chronica Galiciano-Voliniana. Chronica Romanoviciana, wyd. oprac. D. Dąbrowski, A. Jusupović, Kraków-Warszawa 2017.

Kronika halicko-wołyńska (Kronika Romanowiczów), oprac. tłum. D. Dąbrowski, A. Jusupović, Kraków-Warszawa 2017

Miejsce przechowywania:

Библиотека Российской академии наук в Санкт-Петербурге, шифр 16.4.4.

Библиотека Российской академии наук в Санкт-Петербурге, шифр 21.3.14.

Opis źródła:

Kronika halicko-wołyńska o śmierci Konrada Mazowieckiego i jej następstwach

„W też lata umarł książę wielki lacki Konrad, który był sławny i przedobry i boleli po nim Daniel i Wasylko. Potem zaś syn jego umarł Bolesław, mazowiecki książę i oddał Mazowsze bratu swojemu Siemowitowi, posłuchawszy księcia Daniela, była bowiem bratuczada jego za nim, córka Aleksandrowa, imieniem Anastazja. Ją zaś wydał za mąż potem [Daniel] za bojarzyna węgierskiego, imieniem Dymitr. W też lata siadł Siemowit na Mazowszu [i] poszedł do niego Daniel i Wasylko, powiedziawszy jemu, że: «Dobra doświadczyłeś od nas obu, pójdź z nami na Jaćwięgow»».¹

Słowniczek pojęć:

Książę wielki lacki – mianem „Lachów” określa się w źródłach ruskich państwo polskie („Lachy”) i jego mieszkańców („Lachowie”). Określenie „książę wielki” nie musi być w tym przypadku tytułem wielkoksiążęcym sensu stricto, lecz typową dla źródeł ruskich formułą pośmiertną (wielki książę = „świętej pamięci” książę).

¹ *Kronika*, s. 180.

Konrad – Konrad I Mazowiecki (1187/8 – 1247), książę mazowiecki (1194 – 1247), w latach 1241 – 1243 także książę krakowski.

Daniel i Wasylko [Romanowicze] – władcy Halicza i Wołynia, w których kręgu powstała *Kronika*.

Syn jego Bolesław– Bolesław I Konradowic (1208 – 1248), książę sandomierski (1229-1232), a następnie mazowiecki (1247-1248).

Siemowit – Siemowit I Mazowiecki (1215 – 1262), książę czerski (1247 – 1248), a następnie władca całego Mazowsza (1248 – 1262).

Jaćwięgowie – lud pochodzenia bałtyjskiego, zamieszkujący dzisiejsze pogranicze Polski, Litwy i Białorusi. W XIII wieku tworzył nieco archaiczną wspólnotę, zlikwidowaną ostatecznie w wyniku ekspansji krzyżackiej. Jaćwięgowie dokonywali regularnych napadów na ziemie Piastów i Rurykowiczów.

Córka Aleksandrowa Anastazja - córka kuzyna Romanowiczów, księcia bełskiego Aleksandra Wsiewołodowicza, od 1244/1245 roku żona Bolesława I Konradowica. Była zatem zarówno szwagierką Siemowita, jak i daleką powinowatą Romanowiczów.

Pytania do źródła:

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy)

1. Wskaż fragment świadczący o tym, że Piastów mazowieckich i Romanowiczów łączyły bliskie stosunki.
2. Czy przytoczony fragment dotyczy wydarzeń dziejących się w ciągu jednego roku kalendarzowego?
3. O ilu mieszkańcach ilu państw graniczących z Polską mowa jest we fragmencie? Uwzględnij Jaćwięgow.
4. Czy wspomniany we fragmencie „książę wielki lacki” był w momencie śmierci księciem zwierzchnim?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto

1. W jaki sposób Romanowicze zapewnili sobie pomoc sił polskich w wyprawie przeciwko Jaćwięgom?
2. Dlaczego wspólna polityka wobec Jaćwięgow leżała w interesie zarówno Romanowiczów, jak i książąt mazowieckich?

Wskazówki

Przytoczony fragment dotyczy bardzo zręcznego manewru politycznego, którego dokonali Daniel i Wasylko Romanowicze. Postanowili oni wpłynąć na sukcesję mazowiecką w ten sposób, że tron objął ostatecznie bliski im Siemowit, młodszy syn Konrada I Mazowieckiego. Stało się to możliwe dzięki interwencji ruskiej żony Bolesława I Anastazji, która zdołała nakłonić umierającego męża do uczynienia Siemowita swoim następcą. Romanowicze skutecznie przypomnieli nowemu władcy Mazowsza, że tron zawdzięcza ich staraniom („dobra doświadczyłeś od nas obu”) i wymogli na nim udział w wyprawie przeciwko Jaćwięgom. Inicjatywa ta leżała jednak w interesie zarówno Piastów, jak i Romanowiczów, gdyż celem

najazdów wspomnianego ludu padały ziemie zarówno polskie (w szczególności zaś mazowieckie), jak i ruskie.

Fragment ten świadczy o dobrej orientacji twórcy źródła na temat sytuacji w sąsiednim kraju, a także o bliskich stosunkach łączących Konrada i jego potomstwo z Romanowiczami („boleli po nim Daniel i Wasylko”, „dobra doświadczyłeś od nas obu”). Oprócz Polaków, Rusinów i Jaćwięgów w przekazie pojawia się imię węgierskiego dostojnika Dymitra, który później został drugim mężem Anastazji.

Opisane wydarzenia działy się na przestrzeni dwóch lat kalendarzowych – Konrad I Mazowiecki, niebędący już wówczas polskim seniorem (używa w Kronice tytułatura ma charakter jedynie kurtuazyjny), zmarł w 1247 roku, zaś jego młodszy syn objął tron po bracie w 1248 roku.

Literatura pomocnicza

Dąbrowski D., *Daniel Romanowicz. Król Rusi (ok. 1201-1264). Biografia polityczna*, wyd. II, Kraków 2021.

Engel M., *Jaćwieskie ośrodki grodowe*, Warszawa 2020.

Tetrycz-Puzio A., *Konrad I Mazowiecki – książę wielki laski*, Kraków 2019.

Wyrozumski J., *Dzieje Polski piastowskiej (VIII w. – 1370)*, Kraków 1999.

Najważniejsze cezury.

Ok. 1201 – 1264 – życie Daniela Romanowicza, które zostało opisane w *Zwodzie Daniela*.

Przełom XIII i XIV wieku – przypuszczalny moment ostatecznego zredagowania *Kroniki halicko-wołyńskiej*.

1247 – śmierć Konrada I Mazowieckiego.

1248 – śmierć Bolesława I, objęcie tronu mazowieckiego przez Siemowita I.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Arkadiusz Siwko